

Конституционните промени след обявяването на българската независимост

Обявената на 22 септември 1908 г. Независимост трябва не само да бъде призната от другите държави (което става на 6 април 1909 г.), но и да бъде оформена по законов ред чрез промяна в Конституцията. Подготовката и осъществяването на това изменение се проточва почти 3 години. Значителна част от политическите сили и голяма част от българското общество още след провъзгласяване на Независимостта и след тържественото коронясване на Фердинанд I започват да го титулуват цар, но до юли 1911 г. това не е уредено конституционно.

Към изменения в основния закон не може да се пристъпи веднага. Утвърждаването във вътрешнополитически план трябва да следва международния акт. Трябва първо да бъде легализирано международноправното положение на страната. Минава доста време, докато дворецът и правителството на Демократическа партия, начело с Александър Малинов се справят с външнополитическите затруднения, а и докато обмислят и предложат за промяна още няколко члена от Конституцията. Защото целта на свикването на V ВНС е не само да утвърди и узакони акта на Независимостта и новата титла на държавния глава, но и да направи някои наложили се от времето и от обстоятелствата поправки в Конституцията.

На пръв поглед промяната в статута на държавата и на монарха изглежда безпроблемно. След повече от пет века се възстановява прекъснатата държавна традиция и България отново може да бъде наричана царство, а държавният глава – цар. Окончателно се скъсва и последната подчинителна връзка спрямо Турция и васалитетът на практика отива в историята. За Европа и за света България става независима държава, пълноправен субект на международното право; отпада режимът на капитулациите, промяна претърпяват и някои други постановления на Берлинския договор (1878 г.) в областта на търговията, икономиката, културата, религията, ограничаващи

националните права и свободи на българския народ.

В края на януари – началото на февруари 1911 г. мнозинството от политическите сили се занимават не само с предложенията за промяна на Конституцията, а и с избирателната система. Изказват се предпочитания към съразмерната/ пропорционалната/ системата, от която се очаква по-голяма справедливост при разпределение на депутатските мандати. Последната сесия на XIV ОНС трябва да направи поправки и добавки в приетия една година по-рано избирателен закон. Стремещът е съществуващата дотогава пропорционална избирателна система, валидна за местните избори, да бъде приложена експериментално в Пловдивски и в Търновски окръг при изборите за Народно събрание, а след това и в цялата страна. Тази система е по-модерна за времето си и дава възможност в Събранието да бъдат представени и по-големите, и по-малките партии, съобразно с техния действителен потенциал. Резултатите от такова гласуване дават по-реална картина на съотношението на политическите сили и нагласи в страната. До насрочване на изборите за V ВНС обаче подготовката за въвеждането на пропорционалната система не е завършена и промените

не влизат в сила. Така изборите за V ВНС се провеждат по стария закон. Събранието е тържествено открито на 9 юни 1911 г. Заседанията стават в салона на читалище „Надежда“ във Велико Търново. При проведените в V ВНС гласувания представителите на десните и центристките партии с малки различия в позициите защитават предложенията на правителството, а левите партии се обявяват против. Един от най-добрите им оратори радикалът проф. Фаденхехт заявява, че несъгласието с новата титла на държавния глава и с промяната в статута на държавата съвсем не означава, че левите са против Независимостта. Те се обявяват против факта, че първо се налага новата титлатура, използва се широко от обществото и от печата и едва три години след това се гласува от парламента.

Последното, трето четене на промените в Конституцията, целящи урегулиране на държавноправното и международноправното положение на България, настъпило в резултат от обявяването на Независимостта, става на 8 юли 1911 г. От редовно избраните 414 народни представители отсъстват 24. Против гласуват 64 (всички са представители на левите и левоцентристките партии), а 326 депутати приемат поправките. Така в резултат на този вот България най-после напълно законосъобразно става царство, нейният държавен глава официално започва да носи титлата „Негово Величество цар на българите“, а престолонаследникът получава титлата „Царско Височество“. България затвърждава международноправното си положение, издига се до правната степен на независима държава, ръководеща сама своята политика. Не на последно място – измененията в т. нар. „Сребърна конституция“ от 1911 г. дават възможност за извършване на промени и за привеждане в съответствие на суверенното законодателство на страната.

**Ст.н. с. II ст. д-р Йорданка ГЕШЕВА,
Институт по история при БАН**

